

IMPROVEMENT OF LIABILITY FOR THE CRIME OF INVOLVING A MINOR IN A NON-SOCIAL ACTION

Najimov Miratdiyin Shamshetdinovich,

Karakalpak State University "Criminal Law and Civil Law"

Head of the Department of Sciences, Candidate of Law, Associate Professor

Abstract: Just for inciting a minor to commit a crime. A sane person over the age of 18 may be the subject of a crime. In this case, according to the age limit rule, it is important to determine that the accused has reached the age of 18, because if a person has committed a crime before the age established by law, then he is not a subject of the crime and cannot be prosecuted. Regarding the subject of involving a minor in antisocial behavior, NJ Dzhuraeva noted that the age of the subject was set at 18, which was introduced in the PC in 2003 [1, 105]. This is not true, because we know that when the Criminal Code was adopted on September 22, 1994, the age of the subject of this crime was set at 18 years

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСНИ ҒАЙРИИЖТИМОЙ ХАТТИ-ХАРАКАТЛАРГА ЖАЛБ ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Нажимов Миратдийин Шамшетдинович,

*Қорақалпоқ давлат университети “Жиноий-ҳуқуқий ва фуқаролик-ҳуқуқий”
фанлар кафедраси мудири, юридик фанлар номзоди, доцент*

Вояга етмаган шахсни жиноят қилишга жалб этганлик учун фақат 18 ёшга тўлган ақли расо жисмоний шахс жиноятнинг субъекти бўлиши мумкин. Бунда ёш чегараси қонунда асосан айбдорнинг 18 ёшга тўлганлигини аниқлаш муҳим аҳамиятга эга, чунки шахс қонунда белгиланган ёшга етмай туриб жиноят содир этган бўлса, бу ҳолда у жиноят субъекти ҳисобланмайди ва жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин эмас. Вояга етмаган шахсни ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларга жалб қилишнинг субъекти масаласида Н.Ў.Джураева субъект ёшини 18 дан деб белгиланиши 2003 йилда ЖКга киритилган янгилик [1, 105], деб таъкидлаган. Бу тўғри эмас, негаки биз биламизки ЖКнинг 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинганида ушбу жиноятнинг субъект ёшини 18 ёшдан белгиланган эди.

Айни вақтда, шуни эътиборда тутиш керакки, шахс туғилган кунидан бошлаб эмас, балки туғилган кунни ўтганидан сўнг, яъни эртаси куннинг нол соатидан бошлаб жиноят учун жавобгарлик бошланадиган ёшга тўлган деб ҳисобланади [2].

Ўрганиб чиқилган жиноят ишлари таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, вояга етмаган шахсни жиноят қилишга жалб этувчи шахсларнинг аксариятин 18-20 ёш оралиғидаги шахслар ташкил этади. Бир қатор олимлар фикрича 18 ёшга тўлган жалб этувчи шахс ўзидан бир неча ойга кичик бўлган вояга етмаган шахсни жиноятга жалб этганлиги учун жавобгарликка тортилмаслиги лозим [3].

Криминологик тадқиқотларнинг кўрсатишича 57,9% жалб этувчи ва жалб этилаётган вояга етмаган шахснинг ёши ўртасидаги фарқ 5 йилдан ортмайди. Кўп ҳолларда жалб этувчи шахс ва жиноятга жалб этилган вояга етмаган шахснинг маданияти, маълумоти ва ривожланиш даражаси ўртасида сезиларли фарқлар мавжуд эмас.

Бир қатор давлатлар, шу жумладан, Россия Федерацияси қонунчилиги таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, содир этилган қилмиш ва жиноятчининг шахсини инobatга олган ҳолда суд 18 ёшдан 20 ёшгача бўлган шахсларга нисбатан вояга етмаганлар жиноий жавобгарлиги хусусиятлари бобида келтирилган қоидаларни қўллаши мумкин. Бу ҳолатда биз таҳлил этаётган жиноят борасида Россия Федерацияси Жиноят кодексига мувофиқ (90, 92-моддалар) вояга етмаган шахсни ваъда

бериш, алдаш, таҳдид ёки бошқа усулда жиноят қилишга жалб этган 18-20 ёш оралиғида бўлган шахслар, бу жиноятни илк бор содир этган бўлсалар жиноий жавобгарликдан озод этилиши мумкин, такроран содир этилганда, агар тарбиявий таъсир чоралари билан уларни ахлоқан тузатиш имкони мавжуд бўлса жазодан озод этилиши мумкин [4].

Ҳар бир жиноятнинг субъектив белгилари сифатида жиноят субъекти ва субъектив томонини тавсифловчи белгилари тушунилади. Жиноятни тўғри квалификация қилиш содир этилган жиноятнинг барча белгиларини тўғри аниқлашни тақозо этади, бунда субъектив томон белгиларини аниқлашда муайян қийинчиликлар юзага келади. Зеро субъектив томон жиноятнинг руҳий мазмунини таърифлаб, у жиноят ташқи кўриниши, яъни объектив томони билан чамбарчас боғланган. Агар жиноятнинг объектив томони – бу ташқи кўриниши бўлса, субъектив томони эса, тескариси – ички мазмуни бўлади [5, 164].

Субъектив томон ўзида жиноят таркибининг муҳим элементини ифодалайди. Субъектив томоннинг йўқлиги эса, қилмишни жиноят сифатида тан олинишини истисно этади, субъектив томоннинг тўғри белгиланиши эса, айбдорнинг хатти-ҳаракатлари тўғри ва асосли квалификация қилинишини таъминлайди. Умумий қоидага кўра, жиноятнинг субъектив томони дейилганда, “айбдорнинг айби, мотиви, мақсади ва ҳисларида ифодаланган унинг онги ва иродасида кечаётган ички руҳий жараёнлар” [6, 6] тушунилади. Жиноят объектив томонининг субъект руҳиятидаги ўзига хос кўриниши сифатида, турли жиноятларнинг субъектив томони бир-биридан фарқли мазмунга ва шаклга эга бўлиши мумкин [7, 147]. Айб шакли ва унинг мазмунини аниқлаш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг асосий вазифаси бўлиб, жиноят ва жиноят процессуал ҳуқуқининг кўплаб принципларига риоя этилиши, ана шу вазифанинг нечоғлик тугал ва тўғри бажарилганлигига боғлиқдир.

Жиноят қонунчилигида айбдорнинг ўз қилмишига бўлган руҳий муносабати характерига кўра, жиноят таркибининг субъектив томони ўз ичига айб, мотив, мақсад ва ҳис-туйғу каби белгиларни олади.

Вояга етмаган шахсни жиноят қилишга жалб этишда шахс ўз ҳаракатларининг ижтимоий ҳавфличилигини англаганлиги ёки англамаганлиги қуйидаги мезонларга асосан аниқланади, яъни, биринчидан, жалб этилаётган шахснинг ёши билан, иккинчидан, жиноят содир этган шахс ҳаракатларининг тавсифи; учинчидан, вояга етмаган шахс жалб этилаётган ҳаракатлар тавсифи билан. Ушбу белгилар, айбдор шахс онгида ифодаланиб, ЖКнинг 127-моддаси 3-қисмида назарда тутилган жиноятнинг субъектив томонини ташкил этади.

Юқорида баён этилганларга асосан айтиш мумкинки, айбдорни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 127-моддаси 3-қисми билан жавобгарликка тортиш учун у жалб этилаётган шахснинг 18 ёшга тўлмаганлигини билиши талаб этилади.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки суд амалиётида ҳам айбдор жиноятга жалб этилаётган шахснинг ёшини англаганлигини аниқлаш масаласи турлича ҳал этилади. Аксарият ҳолатларда судлар айбдор шахс жалб этилаётган шахснинг ёшини аниқ билганлигини эмас, балки вояга етмаган шахс эканлигидан хабардорлигини аниқлаш зарурлиги фикрини ёқлайдилар.

Хулоса сифатида шуни қайд этиш лозимки, вояга етмаган шахсни ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларга ва жиноятга жалб қилишни назарда тутган Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 127-моддаси назарий ва амалий жихатларига кўра такомиллаштириш талаб этилади. Жумладан, вояга етмаган шахсни ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларга жалб этиш ва жиноятга жалб этиш масалаларининг ижтимоий ҳавфличилиги бир моддада баён қилиниши натижасида бу қилмишларнинг ижтимоий ҳавфличилигини инобатга ола олмаган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 127-моддасининг 1-қисмида вояга етмаган шахсни фақат ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларга жалб этиш назарда тутилган бўлиб, тиламчиликка, спиртли ичимликлар истеъмол қилишга, гиёҳвандлик ёки психотроп ҳисобланмаган, лекин кишининг ақл-идрокига таъсир қиладиган восита ва моддаларни истеъмол этишга жалб қилиш учун жиноий жавобгарлик назарда тутилган. Ушбу

ғайриижтимоий хатти-харакатлар учун хатто маъмурий жавобгарлик ҳам бўлиши мумкин эмас. Шундай экан, ушбу қилмиш учун жиноий жавобгарликни либераллаштириш талаб этилади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 127-моддасининг 2-қисмида вояга етмаган шахсни гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар истеъмол этишга жалб қилиш учун жиноий жавобгарлик назарда тутилган. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг XIX бобида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддалар билан қонунга хилоф равишда муомала қилишдан иборат жиноятлар учун алоҳида боб ажратилганлиги ушбу қилмишларни дифференциация қилиш имконини худди шундай жазони индивидуаллаштириш имконини беради. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг XIX боби 274-моддасида гиёҳвандлик воситалари ёки психотроп моддаларни истеъмол қилишга жалб этиш учун алоҳида модда ажратилганлиги Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 127-моддасининг 2-қисмини ҳам қамраб олиши мумкин эканлигини англатади ва ижтимоий хавфлиликка кўра жавобгарликни белгилаш имконини ярата олади.

Адабиётлар

1. Джураева Н.Ў. Вояга етмаганларни жиноят содир этишга жалб қилишнинг субъектив ва объектив белгилари: Россия Федерацияси мисолида. //Суд-ҳуқуқ ислохотлари шароитида фуқаролик суд ишларини юриштиришнинг долзарб муаммолари. Илмий-амалий конференция материаллари тўплами. Т., ТДЮИ. 2009. 105 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2000 йил 15 сентябрдаги “Вояга етмаганларнинг жиноятлари ҳақидаги ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Қарори.
3. Пинкевич Т. В. Субъективная сторона преступления. Учебное пособие. Ставрополь, 2009. С. 13.
4. Уголовный Кодекс Российской Федерации по состоянию на 1 октября 2019 г. //Консультант плюс – Справочная правовая система.
5. Рустамбаев М.Х. Жиноят қонунчилигида жазоларни адолатли белгилаш. // Давлат ва ҳуқуқ. 2000. -№1. - б. 164